

J. R. R. Tolkien: Trei texte sacre în graiuri elfice

O dată cu romanele sale, scriitorul englez John Ronald Reuel Tolkien (1892-1973) a creat un univers insolit, Pământul de Mijloc, populat de diferite neamuri: *pitici, elfi, orci, căpcăuni, oameni, uriași, hobbiți*. Felul cum au apărut acești locuitori ne este povestit în *Silmarillion*. Întâii Născuți ai Creatorului (numit aici Eru Ilúvatar) sunt niște făpturi angelice, trezite sub lumina stelelor presărate de valara Varda, soția lui Manwë, în apropiere de lacul Cuiviénen („Apa Trezirii”). Aici au trăit vreme îndelungată, răstimp în care au străbătut Pământul de Mijloc și s-au minunat de toate cele întâlnite, căci fuseseră creați cu darul vorbirii și au dat nume tuturor lucrurilor și făpturilor pe care le-au zărit. Pe ei înșiși s-au numit *quendi*, adică „cei care vorbesc”, căci în afara lor nu existau alte făpturi care să cuvânte sau să cânte. Abia apoi, o dată cu primul răsărit de Soare, s-au născut și oamenii, neam căruia Creatorul i-a hărăzit o soartă aparte.

Elfii erau nemuritori, iubeau frumusețea lumii, o făceau să înflorească prin delicatețea și perfecțiunea cu care au fost dăruți. La început ei au vorbit doar *quenya* (elfa nobilă), dar apoi s-au amestecat cu oamenii și astfel a apărut *limba sindarină*. În Anexa F („*Limbile și popoarele celui de-al treilea ev*”) la *Stăpânul inelelor*¹, Tolkien ne spune că, înainte de Apusul lor, majoritatea elfilor adoptaseră sindarina pentru viața de zi cu zi, în vreme ce elfa nobilă devenise un fel de „latină a elfilor”, folosită doar în ceremonii, în datini și în cântece.

Într-o scrisoare din 1952 adresată lui Milton Waldman, în 1951, reprodusă în preambulul ediției românești a *Silmarillion*-ului, J. R. R. Tolkien mărturisea o legătură specială cu această parte a creației sale: „În spatele poveștilor mele se află o întreaga încrengătură de limbi (cele mai multe doar schițate ca structură). Dar acelor creaturi pe care în engleză le numesc «Elves», o denumire ce induce în eroare, le-am destinat doua limbi înrudite care sunt aproape complete – am scris istoricul lor, iar formele (reprezentând două laturi diferite ale propriului meu gust lingvistic) au fost deduse în mod științific dintr-o origine comună. Din aceste limbi am construit aproape toate numele care apar în legendele mele. Ceea ce conferă, sau cel puțin așa cred, un anumit caracter toponimiei și onomasticii (coeziune, unitate de stil lingvistic, iluzia istoricității), cu totul unic în literatura de gen.” Și, parcă presimțind avaturile postume ale operelor sale, scriitorul sublinia: „Probabil că pentru mulți este un lucru lipsit de importanță, însă nu și pentru mine, dată fiind sensibilitatea mea deosebită față de astfel de aspecte.” Ce ar fi zis oare autorul, văzând că ediția românească a *Stăpânului inelelor* a apărut fără Anexa E și fără partea a doua din Anexa F („*Despre traducere*”), omise nu atât „din motive care țin de ortografia și pronunția specifice limbii engleze”, cum ar fi dorit traducătoarea să credem, cât mai degrabă din grabă și comoditate?

La baza graiurilor *quenya* (elfa nobilă) și *sindarin* (idiom vorbit de elfii cenușii) a stat finlandeza, pe care scriitorul o învățase citind *Kalevala* în original. Un vorbitor de

---

¹ V. versiunea românească (la care facem trimiterile textuale) – J.R. R. Tolkien, *Stăpânul inelelor*, București, RAO: vol. I, *Frăția inelului*, traducere de Irina Horea, versuri traduse de Ion Horea, 1999; vol. II, *Cele două turnuri*, traducere de Gabriela Nedelea, 2000; vol. III, *Întoarcerea regelui*, traducere de Irina Horea, versuri traduse de Ion Horea, 2001.

maghiară (limbă înrudită cu finlandeza) poate regăsi în lexicul elfesc multe cuvinte cunoscute: să amintim, drept exemplu, un termen precum *atar* „tată”, din care s-a format apelativul *atani*, „oameni”, atât de apropiat de ungurescul *atya*, „părinte”.

Tolkien nu numai că a inventat limbile de pe Pământul de Mijloc, ci chiar le-a folosit. Exemplificări ar fi destule, ne oprim însă doar la *A Elbereth Gilthoniel*, imnul de slavă cântat de elfi în cinstea valarei Varda¹, pe care Frodo Baggins îl aude în casa lui Elrond din Vâlceaua Despăcată, în momentul când, împreună cu Bilbo Baggins, ies din Sala Focului (*Stăpânul inelelor*, vol. I, pp. 341-342). Se pare că Frodo cunoștea dinainte o parte din imn, deoarece, rostind primul vers, l-a alungat pe Regele Vrăjitor, atunci când nazgûlul i-au atacat pe hobbiții poposiți pe Amon Sûl, „Țancul Vremii” (*Stăpânul inelelor*, vol. I, p. 287). Să ne amintim de remarcă lui Aragorn (pe când era cunoscut de membrii frăției sub numele Pas Mare): „Mai ucigător pentru el [Regele Vrăjitor] a fost numele Elbereth.” (*Stăpânul inelelor*, vol. I, p. 290) În momentul când bărcile cu care Frăția Inelului a pornit din Lothlórien au fost atacate de un nazgûl, prințul elf Legolas și-a lansat săgeata cerând ajutorul Doamnei Stelelor prin aceleași cuvinte (*Stăpânul inelelor*, vol. I, p. 543). Sam cel Înțelept invocă imnul din nou când respinge atacul lui Shelob, păianjenul monstruos din Cirith Ungol (*Stăpânul inelelor*, vol. II, p. 425).²

A Elbereth Gilthoniel este cel mai lung text în sindarină din *Stăpânul inelelor*. Tolkien a tradus în volum doar două cuvinte din imn, „galadhremmin Ennorath” (ținuturi împădurite de pe Pământul de Mijloc), amintite într-o notă din Anexa E. Ulterior, el a realizat o traducere completă în engleză, însoțită de comentarii lămuritoare, publicată în antologia de versuri și muzică *Road Goes Ever On*, care a apărut în mai multe ediții.³

Iată traducerea imnului elfesc (de fapt, a celor trei variațiuni ale sale incluse în roman), realizată pe baza versiunii engleze propuse de însuși J. R. R. Tolkien (prezentăm în paralel versiunea originală în sindarină, versiunea în limba engleză și versiunea în limba română):

¹ Numită Elbereth în sindarină sau Elentári în elfa nobilă/quenya.

² În studiul *The Lord and Lady of the Rings: The Hidden Presence of Tolkien's Catholicism in the Lord of the Rings (Domnul și Doamna Inelelor: Tăinuța prezență a catolicismului în Stăpânul Inelelor de Tolkien)*, Stratford Caldecott relevă o trăsătură definitorie a credinței scriitorului englez, „pe care mulți (incluzându-l aici și pe prietenul lui Tolkien, C. S. Lewis) o găsesc dubioasă și anume venerarea Fecioarei Maria”. Eseistul consideră că unele dintre trăsăturile Maicii Domnului se regăsesc în anumite personaje feminine ale lui Tolkien, precum Galadriel și Elbereth. Dar legătura directă apare explicit prezentată în finalul romanului. Inelul Suveran a fost distrus pe 25 Martie, de Bunavestire, cu exact nouă luni înainte de Crăciun. Este ziua zămislirii copilului divin, a imaculatei concepții anunțate de îngerul Gabriel (Luca 1:28), printr-o frază aflată la temelia unei alte rugăciuni creștine, *Bucură-te, Marie*.

³ Mai multe informații se pot găsi în scrisoarea lui Tolkien către Rhona Beare din 14 octombrie 1958 (scrisoarea nr. 211 din volumul *The Letters of J.R.R. Tolkien*, îngrijit de Humphrey Carpenter și Christopher Tolkien și publicat pentru prima dată de George Allen & Unwin în 1981), precum și în diverse studii și comentarii, printre care cel scris de Helge K. Fauskanger (v. <http://folk.uib.no/hnohf/elbereth.htm> - sursă accesată pe 24 octombrie 2008)

A ELBERETH GILTHONIEL /
O ELBERETH STAR-KINDLER /
O! DOAMNĂ A STELELOR, APRINZATOARE A ASTRELOR

1. A Elbereth Gilthoniel,¹

O Elbereth Star-kindler
O! Doamnă a Stelelor, Aprinzătoare a astrelor

silivren penna míriel

(white) glittering slants down sparkling like jewels
ca niște nestemate scânteind, în licăr [alb] pe când se sting,

o menel aglar elenath!

from [the] firmament [the] glory [of] the star-host!
pe firmament, strălucire a mulțimii de stele!

Na-chaered palan-díriel

To-remote distance far-having gazed
Din depărtări de neatîns, privind spre dincolo de zare,

o galadhremmin ennorath,

from [the] tree-tangled middle-lands,
din ținuturile împădurite de pe Pământul de Mijloc,

Fanuilos, le linnathon

Fanuilos, to thee I will chant
Fanuilos², către tine îmi înalț cântarea

nef aear, sí nef aearon!

on this side of ocean, here on this side of the Great Ocean!
**pornită de pe acest țarm al oceanului, de pe acest țarm al Marelui
Ocean.**

2. A Elbereth Gilthoniel,³

O Elbereth Star-kindler
O! Doamnă a Stelelor, Aprinzătoare a astrelor

---

¹ Variațiunea imnică invocată în căminul lui Elrond, stăpânul ținutului Rivendell (*Stăpânul inelelor*, vol. I, pp. 341-342).

² Fanuilos este o formă a numelui Amon Uilos, denumirea sindarină a muntelui Oilossë („Albeața Nepieritoare”), un fel de Olimp al Pământului de Mijloc, unde trăiau valarii Manwë și Varda. Mulți au fost derutați de acest aspect și de aceea au considerat că miturile din *Silmarillion* sunt de sorginte păgână. Într-o scrisoare datată 2 decembrie 1953, adresată lui Robert Murray, Tolkien mărturisea, fără echivoc: „Bineînțeles, *Stăpânul inelelor* este o operă fundamental religioasă și catolică; inițial, fără să-mi dau seama, apoi [urmărind] conștient [acest lucru] în timpul revizuirii.” (“*The Lord of the Rings* is of course a fundamentally religious and Catholic work; unconsciously so at first, but consciously in the revision.”)

³ Variațiunea imnică invocată în Cirith Ungol de către Sam Gamgee, care o înfruntă pe Shelob (*Stăpânul inelelor*, vol. II, p. 425).

o menel palan-díriel,
from heaven gazing afar,
din ceruri scrutând în depărtare

le nallon sí di'-nguruthos!
to thee I cry now beneath the shadow of death!
Ție mă plâng acum, învăluit de umbra morții!

A tiro nin, Fanuilos!
O look towards me, Everwhite!
O! privește către mine, tu, Cea Veșnic Precurată!

3. A Elbereth Gilthoniel,¹
O Elbereth Star-kindler
O! Doamnă a Stelelor, Aprinzătoare a astrelor

silivren penna míriel
white-glittering, slanting down sparkling like a jewel,
ca niște nestemate scânteind, în licăr alb pe când se sting,

o menel aglar elenath,
the glory of the starry host
strălucire a mulțimii înstelate!

Gilthoniel, A! Elbereth!
Starkindler, O! Elbereth!
Aprinzătoare a astrelor, o, Doamnă a Stelelor!

*
*   *
*

Tolkien a știut să-și îmbine pasiunea pentru născocirea limbilor cu credința. Una dintre cele mai elocvente dovezi o constituie faptul că el a tradus în elfa nobilă (*quenya*) principalele rugăciuni creștine, precum *Tatăl nostru* și *Bucură-te, Marie*. Prezentăm în continuare aceste două texte sacre (pentru o urmărire mai ușoară a versiunii originale în *quenya*, îi juxtapunem versiunea în limba engleză și versiunea în limba română).

ÁTAREMMA / OUR FATHER / TATĂL NOSTRU

Átaremma i ëa han ëa
Our father who art in heaven,
Tatăl nostru Carele ești în ceruri,

na aire esselya
hallowed be thy name,
sfînțească-se numele Tău;

---

¹ Variațiunea imnică invocată la întoarcerea din aventură a lui Frodo Baggins și a lui Sam Gamgee (*Stăpânul inelelor*, vol. III, p. 401).

aranielya na tuluva

thy kingdom come,
vie Împărăția Ta;

na care indómelya cemende tambe Erumande

thy will be done, on earth as [it is] in heaven
facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pământ.

âmen anta síra ilaurëa massamma

Give us this day our daily bread,
Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi;

ar âmen apsene úcaremmar sív' emme apsenet tien i úcarer emmen

and forgive us our trespasses as we forgive those who trespass against us.
și ne iartă nouă greșalele noastre precum și noi iertăm greșitălor noastre;

Álame tulya úsahtienna mal áme etelehta ulcullu : násie :

And lead us not into temptation, but deliver us from evil. Amen.
și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de Cel-Rău. Amin.

AIA MARÍA / HAIL MARY / BUCURĂ-TE, MARIE

Aia María quanta Eruanno

Hail Mary full of grace,
Bucură-te, Marie, cea plină de har,

i Héru as elye ·

the Lord is with thee.
Domnul este cu tine.

aistana elye imíca nísi :

Blessed art thou among women
Binecuvântată ești tu între femei,

ar aistana i yáve mónalyo Yésus :

and blessed is the fruit of thy womb Jesus.
și binecuvântat este rodul trupului tău, Isus.

Aire María Eruo ontaril

Holy Mary mother of God,
Preasfântă Marie, Mama lui Dumnezeu,

á hyame rámen úcarindor

pray for us sinners
roagă-te pentru noi păcătoșii,

sí ar lúmesse ya firuvamme : násie :

now and in the hour of our death. Amen.
acum și în ora morții noastre. Amin.

Traduceri din limba engleză, prezentare și note de Györfi-Deak György

H. P. Lovecraft: *Cetatea fără nume*

Despre scriitorul american Howard Phillips Lovecraft (1890-1937) se spune în mod curent că este unul dintre întemeietorii genului *science fiction* și că are, deopotrivă, importante contribuții la constituirea altui gen de succes în secolul XX, genul *fantasy*. Însă opera sa nu încapă convenabil și satisfăcător în vreun gen anume, întrucât are nu doar un timbru distinct, ci și o *personalitate* extrem de originală (și *fascinatorie*), marcată indubitabil și substanțial de moștenirea goticului.

Statutul literar al lui Lovecraft este destul de paradoxal: pe de o parte, el este un autor *popular*, adulat de cohorte de fani (foarte hotărâți!) cu gusturi și manifestări cel puțin ciudate (*weird*); pe de altă parte, autorități de prim rang din lumea Literelor (critici și teoreticieni literari, esești și autori de ficțiune – printre care Jorge Luis Borges, Joyce Carol Oates, Michel Houellebecq) au arătat respect și prețuire (chiar admirație) și față de lumile imaginare inventate de el (lumi copleșitoare – contorsionate, monstruoase, *aberante*), și față de scriitura lui (*riguros controlată de rațiune* – sub forma numeroaselor referințe culturale, implicite ori explicite, vădind o cunoaștere impresionantă prin amploare și substanță, dar și prin adoptarea unui stil elaborat, extrem de disciplinat, urmărind neabătut „strângerea șurubului” ilustrată de povestirea-fetiș semnată de Henry James). De altfel, Lovecraft se remarcă printr-o *Weltanschauung* articulată ca îngemănare indisolubilă a *raționalului* și *iraționalului*, sinteză „imposibilă”, ilustrată sistematic – atît în modul de a-și asuma existența, cît și în toate scrierile sale (ficționale sau nonficționale). Într-o scrisoare din 1920, el se declară atras, în același timp, de trei categorii de fenomene și realități: straniu și fantastic; adevărul abstract și logica științei; ceea ce este străvechi și peren (și opinează că interferarea/amestecarea acestora ar da seamă de „excentricitățile” și de gusturile sale „bizare”).¹

Din bogata operă literară lovecraftiană², a cărei traducere în limba română este încă la început³, prezentăm aici (în premieră românească) un text care se consideră că deschide așa-numitul *Cthulhu Mythos* („set” de narațiuni lovecraftiene despre Cthulhu – o făptură de proporții uriașe, înfricoșătoare).

---

¹ V. “I should describe mine own nature as tripartite, my interests consisting of three parallel and dissociated groups : a) Love of the strange and the fantastic. b) Love of the abstract truth and of scientific logick. c) Love of the ancient and the permanent. Sundry combinations of these strains will probably account for all my odd tastes and eccentricities.” – H. P. Lovecraft, *Selected Letters I (1911-1924)*, edited by August Derleth & Donald Wandrei, Sauk City, Arkham House Publishers, 1965, p. 110.

² Informații mai multe (de-a dreptul luxuriante – și fundamentate științific) despre viața și opera lui Lovecraft pot fi găsite în *The H. P. Lovecraft Archive*, de Donovan K. Loucks, S. T. Joshi și David E. Schultz (v. <http://www.hplovecraft.com/about/sitemap.asp>, sursă consultată pe 12 noiembrie 2008).

³ Cititorii români au acces la volumele: *Hypnos* (14 povestiri), traduceri de Mircea Oprîță, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993 – colecție reeditată sub titlul *Dagon și alte povestiri macabre (Dagon and Other Macabre Tales)*, București, Editura Leda, 2005; *Monstrul din prag (The Thing on the Doorstep)*, traducere de Silvia Colfescu, Editura Vreamea MC-IMEX, 1993 – ediția a doua, București, Editura Vreamea, 2007; *Demoni și miracole (The Statement of Randolph Carter, The Silver Key, Through the Gates of the Silver Key, The Dreamquest of the Unknown Kadath)*, traducere și prefață de Traian Fințescu, București, Editura Leda, 2005.

Scrisă la persoana I, *Cetatea fără nume*¹ pare că încearcă să reconstituie istoria unei tragice *scrîntiri*, să raționalizeze invazia brutală, nimicitoare, a iraționalului în viața unui aventurier sedus de magia necunoscutului. Eroul-narator povestește pe îndelete, dintr-o perspectivă ulterioară și aparent detașată, o suită de întâmplări funeste care i-au marcat existența. Răceala „clinică” uniformă, netulburată, a relatării retrospective contrastează alarmant cu intensitatea crescîndă a trăirilor „la cald” ale personajului, iar traseul narațiunii este impecabil orientat către un deznodămînt paradoxal. Asocierea cititorului la tentativa de organizare a unei experiențe haotice, descumpănitoare, nu numai că nu contribuie la „domesticirea” misterului înfățișat, ci se soldează cu o aspră sancțiune suplimentară (meritată, dacă se invocă mulțimea de avertismente semănate „pe drum”): contaminarea martorului nesăbuit cu o teroare fără margini și fără istov. În solidar cu eroul, cititorul înțelege la final ferocitatea inexorabilă a *prea tîrziului*: tardivă (și inutilă) este decodarea corectă a atitudinii naratorului (lipsa lui de emoție manifestă nu este obiectivitate, ci deznădăjduire fără leac, secăuire, moarte sufletească; un *zombi* spune povestea omului viu care a fost), după cum tardivă este și revelația eroului că a scormonit taine pe care mai bine le-ar fi lăsat să zacă îngropate (dar cînd *înțelege*, nu mai poate *des-face* nimic).

Șocul ultim (căderea – la propriu și la figurat – în genune) este pregătit de o înaintare fermă, dar măsurată (în pași mărunți) a narațiunii. Descoperirile succesive ale eroului sînt voit bagatelizate, surdinizate, prin *atribuirea* unor sensuri liniștitoare. Explicațiile logice, înșelător apte să risipească orice suspiciuni și temeri, sînt însă consecvent contracarate „în subteran” de conturarea (și susținerea) unor linii de forță care împreună construiesc o rețea, o *plasă* menită să se transforme în capcană fatală. Pînă la cedarea (indusă de suprasolicitare) a gingașului mecanism rațional, angoasa nelămurită crește întruna, alimentată de persistența cîmpurilor semantice inducînd senzații și sentimente negative: *rece*², *îndepărtat*³, *ascuns-interzis*⁴, *dur*⁵, *întunecat*⁶, *jos*⁷, *înfernal*⁸; *frică*⁹, *răutate-ostilitate*¹⁰; *ruină*¹¹, *degenerare*¹², *moarte*¹³; dar mai ales „*scandalos pentru rațiune*”, *ciudat*¹⁴.

¹ *The Nameless City*, povestire scrisă în ianuarie 1921 și publicată în *The Wolverine*, No. 11, November 1921, pp. 3-15.

² 3 *cold*, 3 *chilly* (numărul din fața fiecărui termen îi indică ocurențele în text)

³ 9 *far*, 3 *remote*, 6 *distant/distance*; îndepărtat în timp: 2 *old*; *deluge*, *antediluvian*, *pyramid*, *great-grandfather*, *antique*, *antiquity*, *ancient*, *eternities*, *aeons*, *Palaeozoic* (cîte o ocurență)

⁴ 2 *secret*, 7 *unknown*, 3 *hidden*, 1 *cryptical*

⁵ 14 *stone*, 9 *rock*, 2 *cliff*; de asemenea, elementele constitutive ale unor încăperi reci de *piatră*: 11 *walls*, 3 *ceiling*, 4 *floor*

⁶ 10 *dark(ness)*, 7 *night*, 7 *black*

⁷ 18 *low*, 5 *descent*, 12 *down*, 3 *depth(s)*

⁸ *infernal*, *cacodaemoniacal*, *fiends*, *devils*, *ghoul*, *daemoniac*, *daemons*, *daemoniacal* (cîte o ocurență)

⁹ 13 *fear*, 1 *dread*, 3 *frighten/frightful*, 1 *afraid*, 1 *apprehension*; 7 *terrible*, 1 *terror*; 2 *nightmare*; 3 *horrible*, 1 *horror*; 1 *ogre*

¹⁰ 7 *mad*, 2 *fury*, 2 *vicious(ness)*, 3 *hate(ful)*, 1 *malignancy*, 1 *rage*

¹¹ 1 *age-worn*, 2 *crumbled*, 8 *ruins*

¹² 1 *decay*, 1 *decadence*; 11 *crawl*, 9 *reptile*

¹³ 1 *corpse*, 4 *dead*, 7 *death*, 1 *tomb*, 1 *grave*, 1 *funeral*, 5 *relics*, 1 *aeon-dead*

¹⁴ 6 *curious*, 3 *inexplicable*, 2 *uncannily*, 2 *mystery/mysterious*, 1 *astounding*, 2 *peculiar(ly)*, 2 *odd(ities)*, 1 *bizarre*, 10 *strange*, 3 *weird*, 1 *revolting*, 5 *hideous*, 4 *grotesque(ness)*, 1 *sinister*, 2 *wild*, 1 *monstrous*/1 *monstrosities*

Confruntat cu enigme îndărătnice și agresive, eroul pendulează între *îndrăzneală*¹ și *retragere*², se pomeniște convocat/revendicat când de *uitare*³, când de *memorie/reamintire*⁴. El încearcă să cucerească prin *privire*⁵ (=înțelegere, cunoaștere) un mediu necunoscut și ostil, dar deseori simte că acesta îi scapă de sub control, așa încît devine nesigur pe percepțiile sale⁶, ajungînd în răstimpuri să fie *el* stăpînit – de năluciri⁷. În fine, lugubra descoperire finală – vederea *rasei*⁸ ignobile, malefice – îl reduce la reacții vocale dezarticulate⁹. Misterios „scuipat” înapoi în lume, temerarul explorator al lumii tenebroase din adîncuri este ca o mașinărie iremediabil stricată, care revine obsesiv asupra trecutului, fără a putea găsi vreo rază de lumină lămuritoare în existența-i dinainte, acum definitiv *străină*.

Cînd m-am apropiat de cetatea fără nume mi-am dat seama că se afla sub blestem. Străbăteam o vale aridă, înfricoșătoare în lumina lunii, și în depărtare am zărit cetatea conturîndu-se anapoda deasupra nisipurilor, ca părțile unui leș ieșind dintr-un mormînt făcut de mîntuială. Spaima mustea din pietrele roase de vreme ale acestei venerabile martore la potop, străbunică a celei mai bătrîne piramide; și o respingătoare aură nevăzută m-a făcut să dau înapoi în fața tainelor cumplite din vechime, oprite muritorilor, de care nimeni nu mai cutezase vreodată să se apropie.

Depart, în plin deșert al Arabiei, se află cetatea fără nume, năruită și risipită, cu zidurile ei joase aproape îngropate în nisipurile veacurilor fără de număr. Așa trebuie să fi fost încă dinainte de întemeierea Memphisului și de plămădirea cărămizilor Babilonului. Nici o legendă, oricît de veche, nu-și amintește ca ea să fi avut vreun nume ori să fi fost vreodată însuflețită; dar este pomenită pe ascuns în jurul focului și în șușotile babelor din corturile șeicilor, așa încît toate triburile o ocolesc, fără să știe prea bine de ce. Acesta este locul pe care Abdul Alhazred¹⁰, poetul nebun, l-a visat într-o noapte, înainte să rostească enigmaticul distih:

Mort nu-i cel ce zace întru eternitate;
Poate muri chiar moartea în vremuri ciudate.

¹ 5 dare, 1 venture

² 1 retreat, 1 hesitate, 2 shun, 1 dare (neg.)

³ 6 forget

⁴ 3 remember, 4 recall

⁵ 36 see, 7 look, 1 gaze, 1 stare, 1 peer, 1 watch; 13 know, 1 judge

⁶ 13 seem, 12 think

⁷ 5 dream, 7 fancy, 2 imagination; phantasms, delirium, delirious (cîte o ocurență)

⁸ 11 (nameless, forgotten, death-hating, elder, ancient) race ; numită ocazional și old stock

⁹ 1 mutter, 3 moan, 1 babble, 1 scream

¹⁰ Personaj imaginar, pomenit pentru prima dată în această povestire și deseori invocat apoi în „ciclul” *Cthulhu*. Înainte de a muri subit în anul 738 (din pricini misterioase), Abdul Alhazred ar fi scris o carte-fetiș intitulată în arabă *Kitab Al-Azif* (*Al Azif* însemnînd, după Lovecraft, „sunetul produs de insecte noaptea, despre care se crede că ar fi glasul demonilor”) și în greacă *Necromicon* („Imagine a legii morților”, „Despre morți”), opus frecvent menționat în povestirile lui Lovecraft (și accesibil, chipurile, în cadrul proiectului fantezist online intitulat *Necronomicon* – v. http://www.alquier.org/HPL/azif/n_index.html, site consultat pe 12 noiembrie 2008).

Trebuia să fi înțeles că bine fac arabii de ocolesc cetatea fără nume, cetatea despre care se vorbește în povești uimitoare, dar pe care nimeni n-a zărit-o vreodată; i-am sfidat însă și, călare pe cămila, am purces spre pustiul neumblat. Numai eu am văzut cetatea și de aceea nici un alt chip nu mai este atât de schimonosit de spaimă ca al meu; de aceea nimeni nu mai tremură atât de îngrozit când vîntul nopții bate în geamuri. Când am ajuns la ea, cetatea încremenită fantomatic într-un somn fără sfîrșit m-a privit, cuprinsă de răceala lunii înghețate din mijlocul arșiței deșertului. Privind-o la rîndu-mi, izbînda de a o fi găsit mi-a ieșit din minte și mi-am oprit cămila în loc în așteptarea zorilor.

Am așteptat ore întregi pînă cînd cerul s-a făcut cenușiu la răsărit și stelele au pălit, apoi cenușiu s-a preschimbat în trandafiriu mărginit cu auriu. Am auzit un vaiet și am văzut nisipul învolburîndu-se printre pietrele străvechi, deși cerul era senin și întinderile necuprinse ale pustiei zăceau neclintite. Apoi, brusc, deasupra marginii îndepărtate a deșertului a apărut conturul arzător al soarelui, filtrat de mica furtună de nisip care acum se potolea, și, cuprins de fierbințeli cum eram, mi s-a năzărit că din cine știe ce abis de departe un vuiet metalic ajungea în întîmpinarea discului mîndru precum îl salută Memnon¹ de pe malul Nilului. Urechile îmi țiuiau și imaginația îmi clocotea cît îmi mînam încet cămila prin nisip spre locul acela pietros și tăcut; locul acela prea vechi pentru ca Egiptul sau Meroe să și-l amintească; locul acela pe care, dintre muritori, numai eu l-am văzut.

Am cutreierat ruinele informe ale caselor și piețelor, fără să găsesc vreo inscripție care să vorbească despre acești oameni – dacă oameni vor fi fost – care, demult tare, construiseră cetatea și locuiseră într-însa. Vechimea locului părea nesănătoasă și eram foarte dornic să găsesc un semn, un lucru care să arate fără tăgadă că speța umană făurise cetatea. Anumite *proporții* și *dimensiuni* ale ruinelor nu-mi erau pe plac. Cu uneltele pe care le aveam la mine am săpat îndelung în interiorul zidurilor dărîmate; dar înaintam cu greu și n-am putut scoate la iveală nimic de seamă. Cînd s-a făcut iarăși noapte și a apărut luna, un vînt rece mi-a dat noi fiori, așa încît n-am cutezat să rămîn în cetate. Am mers să mă culc în afara

---

¹ Referință la un celebru complex statuar egiptean. Coloșii din Memnon (*el-Colossat* sau *es-Salamat*) sînt două statui gemene uriașe (avînd circa 18 metri înălțime și cîntărind în jur de 700 de tone fiecare), din cuarțit, care îl înfățișează pe faraonul Amenhotep/Amenofis al III-lea (secolul al XIV-lea î.Chr.) așezat, cu mîinile pe genunchi, privind către soare-răsare și către Nil. Cei doi uriași de piatră au fost proiectați ca străjeri ai templului funerar dedicat faraonului. Din pricina unui cutremur, jumătatea superioară a statuii dinspre nord s-a prăbușit în anul 27 d.Chr. După catastrofă, au început să circule zvonuri despre niște sunete stranii (după unii, gemete, după alții, suierături) pe care le-ar fi scos la răsăritul soarelui colosul parțial năruit, ceea ce i-a adus faima de oracol. Încercînd să facă impresie bună „oracolului”, împăratul roman Septimius Severus a ordonat refacerea statuii în anul 199 d.Chr. Grecii „și-au apropiat” subtil întreaga necropolă egipteană denumind-o Memnonium (titlatură forțată de Strabon în *Geografia* sa), profitînd de asemănarea fonetică dintre *Memnon* (numele unui rege etiopian, erou al războiului troian) și *Amenofis* (*adevărata* „Stăpîn al răsăritului” – și al locului!), iar denumirea grecească s-a generalizat apoi. Așadar, cel(/cea) care, de pe malul Nilului, „salută” soarele răsărind nu este (statuia lui) Memnon, ci (a lui) Amenofis.

zidurilor străvechi și o mică furtună de nisip s-a învolburat în spatele meu offînd și suflînd peste pietrele cenușii, cu toate că luna strălucea limpede și cea mai mare parte a pustiului zăcea în neclintire.

La revărsatul zorilor m-am trezit dintr-un noian de vise înspămintătoare, cu urechile vuind de un zgomot metalic. Am zărit soarele învăpăiat prin vălul ultimelor zvîrcoliri ale unei mici furtuni de nisip plutind deasupra cetății fără nume și am observat cît de liniștită era privescerea în rest. M-am aventurat din nou în interiorul acelor ruine risipite care se șteau din nisip ca un căpcăun ascuns sub învelitoarea patului și m-am apucat iar să sap căutînd zadarnic relicve ale neamului căzut în uitare. La prînz m-am odihnit și aproape întreaga după-amiază mi-am petrecut-o încercînd să regăsesc urma vechilor ziduri și străzi, a clădirilor aproape dispărute. Cum cetatea părea să fi fost într-adevăr puternică, m-am întrebat de unde i se va fi adăpat măreția. Mi-am imaginat toate splendorile unei epoci atît de îndepărtate, că nici Caldeea nu avea cum să și-o amintească, și m-am gîndit la Sarnath, Cetatea Blestemată care se înălța în Ținutul Mnar în zorii umanității, și la Ib¹, orașul săpat în piatră cenușie înainte să apară omul pe pămînt.

Dintr-o dată, am ajuns într-un loc unde piatra se înălța pleșuvă din nisip sub forma unei stînci joase; și aici am dat bucurios peste ceva ce părea să promită descoperirea unor noi urme ale populației dinainte de Potop. Pe suprafața stîncii se vedeau cioplite grosolan contururile de neconfundat ale unor case ori temple de piatră, mici și tupilate; înăuntru trebuia să se fi păstrat multe din tainele unor vremuri prea îndepărtate pentru a li se mai poate ține socoteala, pe cînd pe dinafară furtunile de nisip vor fi șters de mult orice însemne odinioară săpate, poate, în piatră.

Toate deschizăturile întunecate din apropiere erau joase și înfundate de nisip, dar am destupat una cu cazmaua și m-am strecurat prin ea, cu o torță la mine, ca să-mi lumineze tainele peste care puteam să dau dincolo. O dată intrat, mi-am dat seama că grotă aceea era într-adevăr un templu păstrînd urme ale populației care trăise și adusese ofrande înainte de formarea pustiului. Erau acolo altare primitive, stîlpi, firide, toate însă uimitor de joase; n-am văzut sculpturi sau fresce, dar erau o sumedenie de pietre așezate separat una de alta, neîndoios prelucrate și orînduite ca simboluri. Încăperea fasonată cu dalta era ciudat de joasă, de-abia îmi îngăduia să stau în genunchi; dar de jur împrejur locul era atît de întins, încît torța ajungea să-l lumineze doar în parte. Cîteva dintre colțurile îndepărtate m-au înfiorat de-a binelea, căci unele altare și pietre păreau să evoce rituri de mult uitate, înfricoșătoare, respingătoare, de neînțeles, făcîndu-mă să mă întreb ce fel de oameni au putut clădi și cinsti un asemenea templu. După ce am cercetat toate cîte erau acolo înăuntru, m-am tîrît înapoi afară, dornic să aflu ce aveau să-mi descopere celelalte temple.

Se însera de-acum, dar curiozitatea stîrmită de ceea ce putusem vedea și pipăi a învins frica, așa că n-am mai dat bir cu fugiții în fața umbrelor prelungi desenate de lună care mă înfricoșaseră cînd am zărit cetatea prima oară. În lumina slabă, am

¹ Sarnath, Mnar, Ib – locuri ficționale descrise în *The Doom that Came to Sarnath*, povestire scrisă de Lovecraft în 1920.

destupat încă o deschizătură și, cu o altă torță în mână, m-am tîrît pe brînci înăuntru, unde am dat iar peste pietre și simboluri nedeslușite, dar n-am găsit nimic nou față de templul în care fusesem mai înainte. Încăperea era la fel de joasă, dar mult mai strîmtă și dădea într-o trecătoare îngustă, plină de relicvarii tainice, încifrate. Tocmai mă pornisem să cercetez scrinurile mai îndeaproape, cînd o pală de vînt și zbieretul cămillei au sfișiat liniștea de-afară și m-au făcut să ies ca să văd de ce se spierase animalul.

Luna strălucea viu deasupra ruinelor primitive, luminînd un nor des de nisip stîrnit, pare-se, de un vînt puternic – acum în scădere – pornit de pe undeva din preajma stîncii din față. Mi-am zis că vîntul acesta rece, încărcat de nisip, trebuie să-mi fi scos cămila din fire și eram gata s-o mîn spre un loc mai adăpostit, cînd, din întîmplare, am aruncat o privire înspre stîncă și am văzut că nu era nici fir de vînt pe culme. Asta m-a descumpănit și mi-a strecurat din nou spaima în suflet, însă mi-am amintit pe dată de învolburările pe care le mai văzusem și auzisem acolo pornindu-se fără veste la răsăritul și la apusul soarelui și m-am gîndit că nu era nimic ieșit din comun. Fără doar și poate, printr-o crăpătură în piatră, răsufla din vreo peșteră și am cercetat nisipul răscolit, ca să văd de unde anume se pornise suflul. Curînd am descoperit că venea dinspre gura întunecată a unui templu aflat la miazăzi, departe tare, încît abia îl puteam zări. Încîndu-mă în norul de nisip, m-am îndreptat anevoie spre templu și cînd am ajuns la el am văzut că era mai mare decît celelalte, iar intrarea nu-i era astupată de nisip întărit. Cînd să intru, suflarea cumplită a vîntului înghețat mai că mi-a stins torța. Năvălea cu putere din deschizătura întunecată și icnea ciudat rāvășind nisipul și rătăcind printre ruinele bizare. Curînd slăbi, iar nisipul se domoli și el, pînă rămase nemișcat. Dar ceva părea să bîntuie printre pietrele fantomatice din cetate și, cînd am privit luna, părea că tremură ca oglindită în ape tulburate. Mi-era nespuse de frică, dar nu îndeajuns ca să-mi astîmpere dorul de minuni; așa că, de cum s-a potolit vîntul, am călcat pragul încăperii cufundate în beznă din care el ieșise.

După cum socotisem privindu-l de afară, templul acesta era mai mare decît oricare dintre cele cercetate mai înainte; părea să fie o peșteră naturală, străbătută de curenți venind de undeva de dedesubt. Aici aproape că puteam sta în picioare, dar pietrele și altarele erau la fel de joase ca în templele celelalte. Pe pereți și pe tavan am putut vedea pentru prima oară cîteva urme rămase din arta picturală a străvechii rase: ciudate dîre șerpuite de vopsea, aproape șterse ori de tot scorjite. Pe două altare am descoperit, cu însuflețire crescîndă, o împletitură de linii arcuite, atent și iscusit încrustate. Ținîndu-mi torța cît puteam de sus, m-am uitat la tavan și mi-am zis că era prea neted să fi fost așa de la natură. M-am întrebat ce meșteri cioplitori în piatră din străvechime îl vor fi șlefuit mai întîi; trebuie să fi fost din cale afară de pricepuți.

Apoi, o zvîcnire mai vie a flăcării ireale mi-a descoperit exact ceea ce căutam, deschizătura către adîncurile îndepărtate din care se pornise vîntul neașteptat. M-a luat cu amețală cînd am văzut că era un mic loc de trecere scobit în stîncă masivă. Am întins prin el brațul cu torța și am zărit un tunel întunecat, cu tavanul jos și arcuit deasupra unor trepte grosolane, multe la număr și foarte înguste, coborînd abrupt. Treptele acelea îmi vor apărea în vis de-a pururi, căci

am ajuns să aflu rostul lor. Atunci însă nu eram prea sigur dacă să le socotesc trepte sau doar puncte de sprijin pentru picioare pe un povârniș repezit în jos. Minte mi se învîrtea de gînduri nebunești, zicerile și profețiile arabe păreau să străbată deșertul dinspre ținuturile cunoscute oamenilor către cetatea fără nume pe care oamenii nu cutează să o cunoască. Dar n-am șovăit decît o clipă; am înaintat prin portal și am început să cobor cu grijă panta abruptă, pășind pe treptele înguste ca pe niște fuscei.

Numai în cele mai teribile năluciri năzărite minților tulburate de droguri mai poate avea cineva parte de o asemenea coborîre. Tunelul strîmt ducea mereu în jos, la nesfîrșit, era ca un puț hidos, bîntuit, iar torța pe care o țineam în dreptul capului nu ajungea să lumineze adîncurile neștiute spre care mă tîram. Am pierdut socoteala timpului și am uitat să-mi verific ceasul, dar m-am îngrozit cînd m-am gîndit ce distanță aveam de străbătut. Panta își schimba, cînd și cînd, direcția și înclinația; la un moment dat, m-am trezit într-o trecătoare orizontală, lungă și joasă, prin care am fost nevoit să mă strecor zvîrcolindu-mă pe podeaua de piatră, cu picioarele înainte și cu torța în brațul întins pe lîngă cap. În galerie nu se putea sta nici măcar în genunchi, atît era de scundă. Urma alt rînd de trepte. Pe cînd mă zbăteam în coborîrea aceea interminabilă, torța șovăielnică mi s-a stins. Cred că mi-a scăpat momentul cînd s-a întîmplat asta, căci atunci cînd mi-am dat seama ce se întîmplase încă țineam torța sus, deasupra-mi, ca și cum ar fi fost încă aprinsă. Aproape că mă scosese din minți atracția aceea către straniu și necunoscut, care mă împinsese să hoinăresc prin lume și să bîntui prin locuri îndepărtate, străvechi și neîngăduite.

În bezna de-acolo mi-au străfulgerat prin minte crîmpeie din neprețuita mea comoară de învățătură demoniacă: spuse de-ale lui Alhazred, arabul cel smintit, frînturi din coșmarurile apocrife ale lui Damascius¹, versuri infame din deliranta *Image du Monde* a lui Gauthier de Metz². Am rostit fragmente ciudate, numele lui Afrasiab³ și ale demonilor care au plutit cu el pe Oxus⁴ în jos, apoi am murmurat, iarăși și iarăși, o spusă dintr-o povestire de-ale Lordului Dunsany⁵: „bezna fără ecou a abisului”. Cînd coborîrea a devenit incredibil de abruptă, am îngînat versuri din Thomas Moore pînă mi-a fost prea frică să mai continui:

... Sumbro noian de întuneric, negru
Ca un cazan vrăjitoresc, ce-adună
Cernutul în eclipsă praf de lună.

¹ Damascius Diadohul (458?-538?), filosof grec neoplatonic.

² Scris de poetul și călugărul francez Gauthier de Metz în jurul anului 1246, poemul *L'image du Monde* (foarte popular în Evul mediu) tratează tema creării universului (înfățișînd Pămîntul sferic!).

³ Afrasiab – rege și erou legendar din neamul lui Tūr, pomenit în *Shāhnāmē* („Cartea regiilor”) de Firdousi ca dușman neîmpăcat al perșilor.

⁴ Oxus – cel mai lung curs de apă din Asia Centrală, cunoscut astăzi sub numele Amudaria/ Amu Darya și considerat în antichitate drept capătul/marginea lumii.

⁵ Lord Dunsany este numele cu care și-a semnat textele literare (circumscrie genului *fantasy*) irlandezul Edward John Moreton Drax Plunkett, the 18th Baron of Dunsany (1878-1957).

M-am aplecat să văd de pasu-mi poate
 Să treacă prin genune și zării, pe cât
 Privirea-mi fu în stare a răzbate,
 Pereții ca de smoală, netezi sticlă,
 Părînd abia scâlțați de negrul val
 Trimis de Marea Morții, în răstimpuri,
 Departe, hăt, pe-alunecosu-i mal.¹

Timpul parcă se isprăvise deja cînd am ajuns la o altă trecătoare orizontală. Mă găseam într-un loc doar cu puțin mai înalt decît încăperile din cele două temple mai mici, aflate acum la infinită depărtare deasupra mea. În picioare nu prea aveam cum să stau, ci doar în genunchi și m-am foit prin întuneric tîrîndu-mă încoace și încolo, pe bîjbiute. Curînd mi-am dat seama că de-a lungul pereților acestei trecători înguste se aflau scrinuri de lemn cu vitrină. M-am cutremurat gîndindu-mă ce putea să însemne prezența unor obiecte de lemn șlefuit și de sticlă într-un asemenea spațiu înfricoșător, rămas parcă din era paleozoică. Scrinurile păreau atent rînduite, la distanțe regulate, de-o parte și de alta a coridorului. Erau lunguiețe, așezate orizontal, hidos de asemănătoare sicrielor prin formă și dimensiuni. Cînd am încercat să mișc din loc vreo două-trei dintre ele, am descoperit că erau fixate solid în podea.

Coridorul fiind lung, m-am năpustit înainte într-un soi de goană tîrîtă, ce le-ar fi părut hidoasă unor ochi care m-ar fi putut urmări prin întuneric. Din cînd în cînd, mă apropiam de o latură sau de alta a culoarului, ca să pipăi împrejurimile și să mă asigur că pereții și rîndurile de scrinuri se înșirau mai departe. Omul e atît de deprins să gîndească în imagini, încît aproape că am uitat de beznă și mi-am închipuit nesfîrșitul coridor de lemn și sticlă în joasa, rigida lui monotonie, de parcă l-aș fi văzut aieva. Apoi, într-o clipă de emoție imposibil de descris, chiar l-am văzut.

N-aș putea spune cînd anume am văzut de-adevărata cea ce îmi închipuisem mai înainte. În față se zărea o geană de lumină, din ce în ce mai vie, și deodată mi-am dat seama că vedeam contururile încețoșate ale coridorului și ale scrinurilor, dezvăluite de o lumină fosforescentă, care venea de undeva de jos. O vreme, totul mi s-a părut a fi exact așa cum bănuisem, căci licărirea era foarte slabă. Însă pe măsură ce înaintam mecanic, împleticindu-mă întruna, lumina a sporit și am înțeles că realitatea îmi întrecea cu mult închipuirea. Încăperea aceasta nu era o relicvă a cruzimii precum templele din cetatea de deasupra, ci un monument de artă exotică, fabuloasă. Motive și picturi bogate, însuflețite, sfîdînd imaginația, se adunau într-o suită neîntreruptă de decorațiuni murale, ale căror linii și culori nici n-ar putea fi descrise. Scrinurile erau confecționate dintr-un lemn nemaivăzut, auriu, aveau vitrine de sticlă de o calitate excepțională și conțineau mumiile unor creaturi mai grotești decît cele mai haotice vise omenesti.

¹ V. Thomas Moore, *Alciphron. A Poem* ("Letter IV. From the Same [Alciphron at Alexandria] to the Same [Cleon at Athens]"), Philadelphia, Carey & Hart, 1840, p. 90.

E cu neputință a sugera măcar cum arătau aceste monstruoziități. Erau un fel de reptile, contururile corpului amintind când de crocodil, când de focă, dar fiind mai degrabă străine de orice ființă cunoscută vreodată de un naturalist ori chiar de un paleontolog. Ca mărime, erau cam cât un om de statură scundă, iar picioarele din față aveau terminații delicate, ciudat de asemănătoare cu mâinile și degetele omenești. Dar cel mai straniu arătau capetele, a căror formă viola toate principiile biologice cunoscute, neputând fi asemuită cu nimic – deși într-o clipă m-a dus cu gândul la ființe foarte diferite, precum pisica, bulldogul, anticul satir și omul. Însuși Jupiter nu va fi avut o frunte atît de impunătoare, de proeminentă, iar coarneau, lipsa nasului și maxilarul de aligator scoteau lucrurile cu pricina în afara oricăror categorii identificate. Cîteva clipe m-am îndoit de autenticitatea mumiilor, avînd bănuiala că vor fi fiind niște idoli *confeționați*, dar curînd am ajuns la concluzia că, fără doar și poate, erau rămășițe ale unor specii fosile de pe vremea cînd cetatea fără nume fusese însuflețită. Culmea grotescului, majoritatea erau splendid înveșmîntate în țesături scumpe, bogat împodobite cu aur, nestemate și metale strălucitoare necunoscute mie.

Aceste tîrîtoare trebuie să fi fost extrem de importante, căci apăreau reprezentate la loc de cinste în zugrăvelile izbitoare de pe ziduri și de pe tavan. Cu măiestrie fără pereche, meșterul zugrav le înfățișase în mijlocul unei lumi numai și numai a lor, cu cetăți și grădini potrivite staturii lor. Nu am avut cum să nu mă gîndesc că istoria lor ilustrată trebuie să fi fost alegorică, arătînd, pesemne, cum evoluase neamul care le venera. Făpturile acestea, mi-am spus, au fost pentru oamenii din cetatea fără nume la fel ca lupoaica pentru romani ori ca animalul-totem pentru un trib de indieni.

Cu gîndul acesta în minte, am putut urmări pe ziduri minunata istorie a cetății fără nume, povestea unei puternice metropole de pe țărmul mării, care stăpînise lumea înainte ca Africa să se înalțe din valurile care își slăbeau strînsoarea retrăgîndu-se și înainte ca pustiul să pătrundă în albia fertilă rămasă în urmă. I-am văzut războaiele și victoriile, necazurile și înfrîngerile, și apoi teribila încheștare cu pustiul ce silise mii și mii de oameni – reprezentați aici alegoric de reptile groțești – să-și croiască drum în jos, prin piatră, în chip uimitor, către o altă lume, despre care pomeniseră profeții lor. Totul părea grozav de ciudat, dar era prezentat realist și am recunoscut acolo, fără greș, etape din coborîrea mea de groază. Am regăsit chiar și trecătorile.

Tîrîndu-mă de-a lungul coridorului către lumina tot mai puternică, am văzut și episoadele următoare ale istoriei în imagini – rămas-bun al unui neam ce locuise zece milioane de ani în cetatea fără nume, în valea din jur, și care părăsise cu inima strînsă meleaguri știute de atîta vreme; aici se așezaseră nomazii din erele de demult și își ciopliseră în piatra pînă atunci neatinsă altarele acelea primitive la care n-au încetat vreodată să se închine. Acum că lumina era mai bună, am cercetat picturile mai îndeaproape și, amintindu-mi că reptilele ciudate îi reprezentau, desigur, pe oamenii aceia necunoscuți, m-am gîndit la obiceiurile din cetatea fără nume. Multe lucruri erau cu totul neobișnuite, de neînțeles. Această civilizație, care avusese și scriere proprie, atinsese, fără îndoială, culmi

mai înalte decît cele la care au ajuns, mult mai tîrziu, civilizațiile din Egipt și din Caldeea; cu toate acestea, era curios cum *lipseau* anumite lucruri. De pildă, în afara imaginilor reprezentînd războaie, violență, molimi, n-am găsit nicăieri vreuna care să arate tradițiile legate de moarte sau de înmormîntare și m-a surprins această reținere față de moartea naturală. Părea că idealul nemuririi fusese cultivat ca o iluzie compensatoare.

Și mai încolo, aproape de capătul culoarului, erau pictate scene extravagante, de un mare pitoresc: pe de o parte, imaginea dezolantă a cetății fără nume în părăsire și în ruină crescîndă, pe de alta, în contrast, imaginea paradisiacă a noului tărîm spre care neamul acesta își săpase drum prin stîncă. Aici, cetatea și valea pustie erau zugrăvite numai în lumina lunii, un nimb auriu plutind deasupra zidurilor prăbușite și dezvăluind doar pe jumătate splendida perfecțiune a timpurilor apuse, înfățișate fantomatic, vag de către meșter. Scenele paradisiace erau incredibil de grandioase, prezentau o lume tainică, în care e întruna zi, o lume plină de cetăți mărețe, de dealuri și văi diafane. În ultimele imagini mi s-a părut că descopăr semne de declin artistic. Picturile erau mai puțin reușite și mult mai bizare chiar și decît cele mai înfiorătoare dintre imaginile dinainte. După toate aparențele, trădau o lentă decădere a rasei străvechi, însoțită de o ferocitate tot mai mare îndreptată împotriva lumii din afară din care fusese izgonită de pustiu. Siluetele oamenilor – reprezentați în continuare de reptilele sacre – tindeau să se destrame încetul cu încetul, în vreme ce spiritele lor plutind printre ruine în lumina lunii prindeau consistență. Preoți descărnați, înfățișați ca niște reptile în veșminte bogat împodobite, afuriseau văzduhul de deasupra și pe toți cei care-l respirau. O îngrozitoare ultimă scenă arăta cum un om primitiv, un înaintaș, pesemne, de-al anticei Cetăți a Coloanelor, Irem¹, era sfîșiat în bucăți de indivizi din rasa străveche. Mi-am adus aminte cît de îngroziți erau arabii de cetatea fără nume și m-am bucurat că mai departe zidurile cenușii și tavanul erau goale.

Urmărind desfășurarea istoriei murale, mă apropiasem de capătul holului scund și am descoperit acolo o poartă prin care se revărsa lumina aceea intens fosforescentă. M-am tîrît spre ea și am strigat de uimire și evlavie cînd am văzut ce era dincolo: nu erau alte încăperi, și mai luminoase, ci o strălucire uniformă, imensă și vidă, precum aceea pe care ai vedea-o, pesemne, de pe vîrfurile Everestului privind în jos, către o mare de ceață luminată de apus. În spatele meu era un coridor chircit în care nu puteam sta în picioare; în fața mea era o splendoare subterană nesfîrșită.

Din trecătoare porneau în jos, către abis, trepte abrupte – multe, înguste, semănînd cu cele din pasajele întunecate pe care le străbătusem – dar se vedeau numai cale de cîteva picioare, căci restul era ascuns de aburii strălucitori. Larg deschisă, dată de peretele din stînga al trecătorii, era o poartă masivă de aramă,

¹ Irem/Iram/Aram/Ubar sau „Cetatea Celor O Mie de Coloane” (construită, se pare, în jurul anului 3000 î.Chr.) – cetate faimoasă din sudul Peninsulei Arabice, des pomenită în legendele și poveștile locale, dispărută în secolul I d.Chr.

incredibil de groasă și împodobită cu basoreliefuli fantastice; de s-ar fi închis, ar fi despărțit cu totul universul acela luminos de bolțile și pasajele de piatră. M-am uitat la scări și, în clipa aceea, nu m-am simțit în stare să pășesc pe ele. Am pus mâna pe poarta de aramă și n-am putut s-o clintesc din loc. Apoi m-am prăbușit moale pe podeaua de piatră, cu mintea înfierbîntată de gânduri fantasmagorice pe care nici măcar oboseala de moarte nu le putea alunga.

Cum stam întins, cu ochii închiși, slobod să chibzuiesc, multe lucruri pe care le observasem în trecăt în fresce mi-au revenit în minte într-o lumină nouă și înfricoșătoare – scene înfățișînd cetatea fără nume în zilele sale de glorie – vegetația din valea dimprejur și tărîmurile îndepărtate cu care neguțătorii de aici aveau legături. Alegoria tîrîtoarelor mă năucea prin prezența ei copleșitoare și eram nedumerit că fusese atît de consecvent urmărită într-o istorie în imagini de o asemenea anvergură. În fresce, cetatea fără nume fusese zugrăvită la o scară adaptată mărimii reptilelor. M-am întrebat cît de impunătoare va fi fost în realitate și care vor fi fost adevăratele sale dimensiuni și am stăruit puțin asupra unor ciudățenii pe care le descoperisem printre ruine. Mă descumpănea faptul că templele primitive și coridorul subteran erau atît de scunde – fără îndoială, astfel săpate în piatră din respect pentru zeitățile reptiliene adorate aici; numai că asta îi înjosea pe cei care li se închinau, îi silea să se tîrască. Poate că se practica aici chiar tîrîtul ritual, ca imitație a mersului acelor făpturi. Nici un sistem religios însă nu putea explica satisfăcător de ce pasajele orizontale de pe parcursul aceluia infernal drum coborîtor erau la fel de scunde ca și templele – ori chiar mai scunde, căci acolo nici măcar în genunchi nu se putea sta. Gîndindu-mă la tîrîtoarele de ale căror mumii hidoase fusese atît de aproape, am simțit un nou fior de groază. Asociațiile mentale sînt uimitoare; m-am crispat cînd mi-am dat seama că, în afara bietului om primitiv sfîșiat în bucăți în ultima pictură, înfățișarea mea era singura omenească printre atîtea relicve și simboluri de viață străveche.

Dar, ca întotdeauna în viața mea ciudată de rătăcitor prin lume, dorul de minuni mi-a alungat curînd frica. Abisul luminos, cu tot ce mai era în el, era o problemă pe măsura celui mai vajnic explorator. Nu mă îndoiam că o lume bizară, plină de mister, se afla la picioarele acelei scări cu trepte neobișnuit de înguste și speram să găsesc acolo mărturiile omenești pe care coridorul pictat omisese să le ofere. Frescele înfățișaseră nemaipomenite cetăți și văi pe acest tărîm de dedesubt și închipuirea mea deja se hrănea din ruinele bogate, mărețe, care mă așteptau.

La drept vorbind, temerile mele aveau legătură mai mult cu trecutul, decît cu viitorul. Nici chiar oroarea fizică de poziția mea chircită în coridorul acela apăsător, ticsit de leșuri de tîrîtoare și de fresce dinainte de potop, la mare depărtare de lumea pe care o cunoșteam și în pragul unei alte lumi – o lume feerică, de aburi plini de lumină –, nu se putea compara cu spaima de moarte provocată de vechimea abisală pe care o emana locul acela. O vechime atît de vastă încît nici nu putea fi măsurată părea că mustește din pietrele primitive și din templele săpate în stîncă ale cetății fără nume; ultimele dintre uimitoarele hărți pictate pe ziduri arătau oceane și

continente uitate de omenire, avînd contururi doar ici și colo vag familiare. Nici o făptură omenească n-ar fi putut spune ce se va fi întîmplat în erele geologice scurse între abandonarea picturii murale și momentul cînd, plină de ranchiună, rasa care ura moartea renunțase să se mai lupte cu decăderea. Odinioară, viața fremătase în aceste peșteri, ca și pe tărîmul luminos de dincolo de ele. Acum eram singur cu aceste relicve șocante și m-am cutremurat gîndindu-mă la erele fără de număr de-a lungul cărora ele vegheaseră în gol și pe tăcute.

Deodată am simțit cum mă lovește iar spaima violentă ce mă cuprinsese în valuri succesive din clipa în care zărisem pentru prima dată sub lumina rece a lunii valea cumplită și cetatea fără nume. Cu toate că eram istovit, m-am ridicat brusc în șezut, am întors capul și am scrutat coridorul plin de beznă comunicînd cu tunelele care duceau în exterior. Mă încercam din nou senzațiile acelea puternice și de neînțeles care mă făcuseră să mă țin departe de cetatea fără nume la ceas de noapte. O clipă mai tîrziu, am avut parte de o zguduire și mai mare, provocată de un sunet clar, bine definit – primul care sfîșia liniștea absolută din aceste adîncuri de mormînt. Era un vaiet profund, grav, scos parcă de o îndepărtată ceată de suflete damnate, și venea din direcția în care priveam cu stăruință. Crescu rapid în intensitate, pînă ajunse să răsunе înfricoșător de-a lungul trecătorii joase. Totodată, am simțit un curent rece, din ce în ce mai puternic, pîrînd să năvălească din tunelele și din cetatea de deasupra. Atingerea curentului m-a făcut să-mi recapăt cumpătul, căci mi-am amintit pe dată de vîrtejurile stîrnite brusc, la fiecă apus și răsărit de soare, în preajma deschizăturii către abis – unul dintre aceste vîrtejuri chiar îmi dezvăluise tainicele tunele. M-am uitat la ceas și am văzut că în curînd trebuia să răsară soarele, așa că m-am îmbărbătat ca să țin piept furtunii ce avea să se năpustească înapoi în peșteră – adăpostul din care seara năvălise în afară. Frica mi se risipise iar, căci un fenomen natural are darul să destrame închipurile stîrnite de întîlnirea cu necunoscutul.

Urlînd și gemînd, vîntul nopții pătrundea cu tot mai multă putere, nebunește, în golul acela din măruntaiele pămîntului. M-am prăbușit iarăși la pămînt cu fața în jos și am încercat în van să mă prind cumva de podea, ca să nu fiu azvîrlit prin poarta deschisă în abisul fosforescent. La o asemenea vijelie nu mă așteptasem și, dîndu-mi seama că alunecam de-a binelea către prăpastie, am fost asaltat de mii de alte neliniști și închipuiri care mă îngrozeau. Vîrtejul neîndurător mi-a iscat năluciri de necrezut. Înfiorat, m-am asemuit iarăși cu singura imagine omenească din coridorul acela de spaimă, cu omul sfîșiat în bucăți de rasa fără nume, de vreme ce înclăștarea diavolească a vîrtejului vădea o furie răzbunătoare sporită de sentimentul neputinței. Cred că aproape de capăt am strigat din toți rărunchii – mai că-mi pierdusem mințile – dar, de va fi fost așa, strigătele mele s-au pierdut în haos, în iadul iscat de strigoii urlători purtați de vîntoasă. M-am sforțat să mă tîrîi împotriva nevăzutului torent ucigător, dar n-am putut nici măcar să țin în loc; eram împins, încet și neîndurător, către lumea necunoscută. În cele din urmă, m-am scrîntit de tot, pesemne, căci n-am mai fost în stare decît să îngaim, iar și iar, distihul enigmatic al lui Alhazred, arabul cel nebun, care a visat cetatea fără nume:

Mort nu-i cel ce zace întru eternitate;
Poate muri chiar moartea în vremuri ciudate.

Numai zeii mohorâți și necruțători ai pustiuului știu ce s-a întâmplat cu adevărat – de ce zbateri și înceștări am avut parte în întuneric, ce Abadon¹ m-a călăuzit înapoi la viață, ca să-mi aduc aminte de-a pururi și să tremur în bătaia vîntului pînă cînd Uitarea – ori ceva mai rău de-atît – mă va lua în stăpînire. Monstruos, împotriva firii, strivitor era lucrul acela, depășind cu mult orice închipuire omenească, încît nici nu i se poate da crezare, decît în ceasurile tîrzii, mute, blestemate din noaptea fără somn.

Am spus că furia vîrtejului era infernală – demonică – și că glasurile purtate de el erau hidoase, pline de răutatea clocită veșniciei întregi și pustii. Apoi, creierului meu zvicnind i se păru că glasurile, încă învălmășite înainte-mi, se alegeau distinct în spatele meu. Și acolo jos, în cavoul antichităților moarte în urmă cu nenumărate ere, departe sub lumea oamenilor luminată de auroră, am auzit diavoliul bolborosind ocări hidoase într-un grai ciudat, lătrat. Cînd m-am întors, am văzut în zarea eterului luminos din abis ceea ce nu se putea vedea în bezna din coridor – hoarda de coșmar a diavolilor agitîndu-se frenetic, diavoli schimonosiți de ură, înveșmîntați grotesc, pe jumătate transparentți, aparținînd unei rase inconfundabile – tîrîtoarele din cetatea fără nume.

Potolindu-se vîntul, măruntaiele întunecate ale pămîntului m-au sorbit ca o bulboană drăcească. Iar după cea din urmă dintre făpturile acelea uriașa poartă de aramă s-a închis cu un vuiet asurzitor, ale cărui ecouri au pornit apoi spre îndepărtata lume de afară, pentru a saluta răsăritul soarelui precum Memnon îl salută de pe malul Nilului.

Traducere din limba engleză, prezentare și note de Mihaela Cernăuți-Gorodețchi

¹ „Îngerul beznii, numele lui jidovește Avvadon, și în limba elinească are numele Cel-cepierde” (*Apocalipsis a lui Ioan Bogoslovul*, cap. IX, versetul 11, în *Biblia de la București*, 1688 [B1688], p. 925); „îngerul adîncului, numele lui jidovește easte Avadon, și pe elinie Apolion [adecă: cel ce piiarde]” (*Apocalipsul S. Ioan Apostol*, cap. 9, versetul 11, în *Biblia de la Blaj*, 1795 [B1795], p. 241); „îngerul Adîncului; numele său în evreiește este Abadon și în grecește are numele Apolion [Distrugere]” (*Apocalipsa 9:11*, în *Biblia – traducere literală nouă, completată, revizuită și adnotată*, „Biblia Cornilescu II”, București, 2001 [B2001], p. 1289). Abadon este împăratul demonilor sloboziți sub chipul unor lăcuste monstruoase din „fîntîna fără-fundului” (B1688, IX:1, p. 925)/„fîntîna adîncului” (B1795, 9:1, p. 240; B2001, 9:1, p. 1288), după ce trîmbițează al cincilea înger convocat de deschiderea celei de-a șaptea peceți de pe cartea-sul scrisă „denlăuntru și den afară”/„dinlăuntru și din afară”/„pe dinăuntru și pe dinafară” care se află „în direapta Celui ce șădea pre scaun[ul ceresc]” (B1688, V:1, p. 923)/„de-a dreapta celui ce ședea pe scaon” (B1795, 5:1, p. 238)/„în/pe mîna dreaptă a Celui ce ședea pe tron” (B2001, 5:1, p. 1285). Abadon este asociat cu *infernul*, tărîmul subpămîntean al morților (Sheol; Hades); unii comentatori ai Bibliei îl consideră a fi totuna cu Satana/Antichrist.

Dragi Mihajlovski: *Moartea diacului* (fragmente)

Dragi Mihajlovski (născut în 1951, la Bitola) este un scriitor de origine aromână din Republica Macedonia. Opera sa în proză cuprinde titlurile: *Stupul* (povestiri, 1981); *Piele pentru tălpi* (povestiri, 1990); *Zei nerăstigniți* (eseuri, 1991); *Săritura cu prăjina* (povestiri, 1994); *Porțile orașului Tripoli* (povestiri, 1999); *Profet în Țara Nimănui* (roman, 2001); *Moartea diacului* (roman, 2002); *Povestiri de la etajul șase* (2003); *Skanderbeg al meu* (povestiri, 2006). Pe lângă un tratat despre teoria și practica traducerii (*Sub semnul Babilonului: sarcina traducătorului*, 2000), a semnat numeroase traduceri din Shakespeare, John Donne, Milton, Shelley, Keats, Byron, W. Blake, T.S. Eliot, Kenzaburo Oe, Toni Morrison.

Moartea diacului este un roman rezultat din împletirea a două „monologuri” paralele, susținute de două personaje foarte diferite ca origine etnică, opțiuni existențiale, confesiune, poziție socio-profesională etc., dar care sînt implicate de soartă în aceleași evenimente tragice, prilejuite de asedierea Bitolei de către turci în anul 1384. Diacul Ravul, ucenic al starețului Paisie de la Mănăstirea Sf. Gheorghe din Bitola, este un contemplativ; traduce cărți sfinte și lucrează la o relatare despre viața exemplară a Sfîntului Dionisie. Beglerbeiu Timurtaş a ales ipostaza activă și a dobîndit multe victorii pe cîmpul de luptă. Cei doi bărbați se aseamănă însă prin impasul în care se pomenesc la un moment dat în mijlocul confruntărilor armate, ca și prin sentimentul că, deși o imploră să le vină în ajutor, instanța divină îi lasă fără vreun răspuns. De tulburarea lor profită diavolul (Velzevut/Belzebut). Acesta le trimite niște ispitiri care îi determină să-și piardă sufletele pentru totdeauna. Compus din alternanța capitolelor marcate de numele celor doi eroi, romanul se încheie cu un capitol (al patruzeci și șaselea) dominat de Velzevut, care are astfel ultimul cuvînt, arătînd că *el* este cel care a condus, de fapt, din umbră totul.

În cele ce urmează, propunem spre lectură cîteva fragmente din roman pe care le considerăm a fi cele mai reprezentative pentru modul în care Dragi Mihajlovski și-a gîndit construcția narativă.

*Timurtaş*¹

...Atunci am simțit dorința aprigă de-a fi cu o femeie... O mîna gingașă, dulce, pe fruntea mea fierbinte. M-am rugat, m-am rugat, dar nimeni nu m-a ascultat. Nici Dumnezeu, nici Allah, nici Iisus, nici Krișna, nici seninul, strălucitorul Zaratustra. M-am rugat, m-am umilit în genunchi. Atunci s-a ivit el. Un boier negricios, subțire, înalt. Șeitan al perșilor întrupat. A zîmbit și mi-a făcut o plecăciune.

– Sluga dumitale, jupîn beglerbei!

– Vreau o femeie², înălțimea ta, o vreau pe cea mai frumoasă, șeitanule, o vreau pe femeia vieții mele. Numai s-o văd, înălțimea ta, s-o văd și-apoi să mor!

– Nu ți-a sosit încă vremea să mori, jupîn beglerbei – mi-a zis –, dar dorința ți se va împlini pe dată.

– Și ce-ai vrea în schimb pentru asta? l-am întrebat.

---

¹ Dragi Mihajlovski, *Smrta na dijakot*, Kaprikornus, Skopje, 2002 – capitolul „Timurtaş” (40), pp. 159-160.

² În original, *anama* (tc.), „femeie [din harem]”.

– Să fii al meu după ce mori... Trebuie doar să iscălești aici! – mi-a zis el și mi-a dat un petic de hîrtie.

– Numaidecît! – am zis și-am iscălit, căci setea prea tare ardea în mine.

Atunci am văzut-o. S-a ivit prin porțile deschise... Dreaptă, subțire, înaltă pînă la cer, a venit spre mine. S-a aplecat. Mi s-a părut că cerul s-a aplecat asupra mea și mi-a șoptit la ureche:

– Cetatea e a ta. Ți-a mai rămas doar o mănăstire, jos, în codrul des. Mănăstirea Sfîntul Gheorghe. Pe urmă poți să te odihnești!

– Să mă odihnesc? am strigat.

Ea s-a întors încet, mi-a făcut un semn de rămas-bun și s-a risipit în văzduh.

– Stai! – am zis înnebunit. Tu ești cea după care au plecat o mie de greci și au făcut Troia fărîme? Stai, nu pleca, Elena!...

*Ravul*³

Unde este dumnezeul nostru să ne mîntuie? Oare într-atît s-a mîniat fiindcă, într-o clipă de slăbiciune, de dor după starețul Paisie, am crezut că pot să slujesc și altcuiva? Oare nu el a spus, cum ne încredința starețul Paisie întruna, că orice se iartă? Orice, chiar și păcatul meu cel mare? Unde îi este acum mila pentru noi, cei păcătoși și muritori, unde-i este îndurarea pentru noi, cei neghiobi și rătăciți? Am greșit, recunosc. Cu gîndul, zic. Cu gîndul am greșit, crezînd că mai e nădejde de reinnoire, că din rău se poate face bine, dacă avem înțelepciune. Văd că n-a fost așa. Ne trebuie ceva vreme să descoperim minciuna în care trăim și abia după aceea să vorbim de schimbări... Dumnezeu s-a mîniat pe mine și nu mai vrea să mă asculte, cetatea de care atîrnă viața mea e arsă și nimicită, tatăl meu de suflet este mort... și-am ajuns pînă și ucigaș, i-am ucis pe cei tineri, sănătoși, rătăciți.

Acum îmi aștept pedeapsa în această sfîntă mănăstire pîrjolită, ștearsă de pe hartă, împreună cu cei 396 frați ai mei rămași în viață...

După moartea starețului Paisie, recunosc, am avut îndoieli... M-am gîndit că e nevoie să cercetez bezna, să caut ținuturi necunoscute... De aceea am făcut învoială, la gîndul că e cu puțință ca două credințe deosebite să se împace și una cu alta să se adauge. Aici vedeam viitorul pentru noi și pentru popor. Iar pedeapsa a venit pe dată. Ei [turcii] au năvălit, au zdrobit cetatea noastră sfîntă și veche, i-au înjunghiat pe oameni, au alungat și cea din urmă nădejde că am avut dreptate, orice sorți de împăcare... Omorul te schimbă în bestie, te face să-ți pierzi mințile, nu mai știi de tine... Așa am ajuns eu vînzător. Am vîndut pe starețul Paisie, pe frații mei, îndeletnicirea mea..., pe dumnezeul meu. Am ucis. Am ucis fîințe omenești. Oameni ca mine, ca și acești trei sute și ceva de călugări care tremură lipiți de ziduri căutînd răcoare și scăpare, care împreună cu mine așteaptă moartea crudă, urîță și arzătoare.

Și care a fost îndreptățirea? Erau năvălitori, necredincioși, netrebnici. Prostii! Prostii! Prostii! Așa ceva nu există. Numai vorbe, vorbe, vorbe...

Și-acum ce mai e de spus? E cu puțință să mai împăcăm acum două credințe străine? Asta e treabă încurcată sau poate că nici nu era nevoie să facem pace,

³ Dragi Mihajlovski, *Smrtta na dijakot*, op. cit., capitolul „Ravul” (45), pp. 179-183

pentru că, la început, n-a fost nici o ceartă. Toate au fost una. Tot ce ne desparte și seamănă discordie sînt vorbele. Vorbe fără nici un sens. Vorbe, vorbe, vorbe!...

Uite, focul ajunge la mine. În genunchi mă rog: Dumnezeu, iartă-mă, Dumnezeu, iartă-mă, n-am știu ce fac. *Cu adevărat* n-am știut ce fac!...

*Velzevut*⁴

Apar pentru ultima dată. Ca să vă spun cum sfîrșește povestea diacului. E numai o părere că povestea o spun cei doi, diacul Ravul și căpitanul de oaste Timurtaș. Povestitorul e, în fapt, numai unul, eu, atotputernicul, atotștiutorul, cel care este în toate, Velzevut, domnul beznei, cneazul oștii întunecate, a cărui împărăție este fără de margini și fără de sfîrșit pe pămînt. Toată vremea, *eu* v-am vorbit, eu, meșterul cuvîntului, marele făurar, răzvrătit împotriva a tot ce este stătut, vechi, cel care stoarce noima din cuvinte, stăpînul țarcului, marele înșelător, cel cu o mie și unul de chipuri, cu o mie și una de forme. Vă spun, să plăsmuiești amăgiri este o artă. Arta nălucirii e obsesia mea; să-i arunc pe oameni în ghearele nălucirii e datoria mea. De aceea am luat diferite forme. Ca să vedeți ce putere am eu, marele hulitor, apostatul, dușmanul veșnic, neîmpăcat; și să înțelegeți, o dată pentru totdeauna, că dumnezeul vostru nu vrea să vi se arate, el există cu adevărat, dar se ascunde adînc în taină..., deșarta voastră năzuință nu-l poate ajunge. Numai eu sunt la vedere. De aceea trebuie să mă primiți pe mine, eu sînt cel mai aproape de ceea ce căutați. Dumnezeul care se poate vedea. Stăpînul drumului vostru scurt și urît, nălucire căreia îi spuneți viață. Oare trebuie să aduc mereu dovezi că sînt? Ce e cu voi, oameni? Sînteți cumva bolnavi?

[...]

Acum ultimul paragraf: v-am spus, scurt și fără înconjur, cum stau lucrurile, ce trebuie și ce nu trebuie să faceți! Acum rămîneți sănătoși și siliți-vă să cădeți în greșală! Pentru că numai atunci veți fi ai mei și veți trăi! Eu sînt cel ce vă poartă de grijă, adăpostul care nu pleacă nicăieri! Sînt veșnicia rumenă care vă stă la dispoziție. Sînt tatăl muncii și al stăruinței! Cîndva, la o răscruce, ne vom întîlni! Atunci voi vedea de m-ați ascultat ori nu! Dacă ați ales calea duiosului cavaler Timurtaș ori smerenia mincinoasă a diacului Ravul! Altă alegere nu există! În afara ei e liniște fără de sfîrșit, beznă! Iar după ea – tăcere de mormînt.

Traducere din limba macedoneană și prezentare de Nikola Vangeli

---

⁴ Dragi Mihajlovski, *Smrtta na dijakot*, op. cit., capitolul „Velzevut” (46), pp. 184-188.

Jean-Luc Outers: *Un bibliotecar conștiincios*¹

Cu cele șase romane apărute pînă acum (*Ordinea de zi*, 1987, *Corp de meseriași*, 1992, *Locul mortului*, 1995, *Compania apelor*, 2001, *Ora de vară*, 2004, și *Călătoria lui Luca*, 2008, primele cinci deja traduse în românește) și cu cele trei premii (Victor Rossel, echivalentul belgian al premiului francez Goncourt, premiul AT&T și premiul Liceenilor), Jean-Luc Outers (născut în 1949 la Bruxelles) este unul dintre scriitorii belgieni contemporani importanți. Aparține autorilor, destul de numeroși astăzi, care au contribuit la transformarea Belgiei și, mai ales, a capitalei Bruxelles în spații ce acordă un loc de frunte creației literare. Limitîndu-și sursele de inspirație la arii geografice, sociale sau familiale, pe care le cunoaște din experiența directă, hrănindu-și abundant invențiile din propria biografie, construiește o operă căreia recurența temelor și interogația permanentă cu care sînt încărcate îi conferă o unitate evidentă. Se proiectează de obicei, fărîmiîndu-se, în personajele sale dar, chiar și în momentele cele mai patetice prin care trec acestea, își impune o anumită pudoare, pusă în evidență de sobrietatea limbajului stăpînit cu măiestrie. Gravitatea problemelor abordate este pigmentată adesea cu umor și sarcasm. Deriziunea se deschide spre întrebări esențiale, anecdota zîmbitoare nu exclude viziunea lucidă și caustică asupra societății contemporane. Înscriindu-și operele în continuitatea evoluției românești, dar și în actualitate, nu le ascunde splendoarea, dar și mizeria.

Tatăl său, Lucien Outers, este cunoscut pentru cariera politică strălucită (deputat, primar și, de mai multe ori, ministru), ca și pentru activitatea de scriitor (pamfletar, istoric, romancier). Cărțile sale cele mai cunoscute sînt *Divorțul belgian* (1968, despre pericolul scindării Belgiei) și *Însoțitorul roșu* (1979). Este prezent și în opera fiului, ca personaj, mai ales în romanul *Locul mortului*, centrat în principal pe figura paternă.

După studii de drept la Louvain și o scurtă carieră de profesor în învățămîntul superior artistic la Bruxelles, Jean-Luc Outers devine responsabil al Serviciului educativ permanent și audiovizual al Comisiei franceze. Înființează ateliere de producere de filme documentare și organizează numeroase manifestări cinematografice. Din 1987 este consilier literar, responsabil al Direcției Literelor și Cărții din Ministerul Culturii al Comunității Franceze din Belgia. În această calitate editează, de asemenea, revista *Le Carnet et les Instants*, un „bimestrial“ menit să asigure promovarea și răspîndirea în lume a literaturii belgiene de limbă franceză.

Aminirile din copilărie din *Un bibliotecar conștiincios* cuprind reflecții asupra puterii literaturii, într-o vreme cînd cartea constituia aproape singurul mijloc de (in)formare.

Bunicul meu era institutor la Barchon, în ținutul Herve. Preda la cele șase clase de băieți ale școlii primare în care făcea să domnească ordinea ochilor săi severi care răzbăteau pe deasupra unei mustăți ca a lui Einstein. Cînd eram copil, mergeam uneori să mă amestec printre elevii săi pe băncile școlii. Admiram dibăcia cu care trecea într-o clipită de la o clasă la alta, folosind un băț mare pe care îl îndrepta spre tablă. Toată lățimea peretelui din spatele clasei era acoperită de dulapuri cu geamuri, pline cu cărți. Pentru că sîmbăta dimineața școala se transforma în bibliotecă publică. Iar bunicul meu se preschimba în bibliotecar.

---

¹ *PORTRAIT : Un bibliothécaire consciencieux* – articol din revista *Le Carnet et les Instants*, Bruxelles, n° 147, 2007, pp. 12-13.

Pentru el era în firea lucrurilor, o prelungire logică a activității sale de pedagog, pentru care cartea ținea loc de referință. Casa institutorului fiind vecină cu școala, el n-avea decît să traverseze curtea pentru a-și îndeplini funcția. Îl admira pe Saint-Exupéry, pe care îl numea Saint-Ex și nu era cititor în Barchon care să nu-i fi citit capodopera *Zbor de noapte*. Avea de asemenea o slăbiciune pentru Napoleon, ale cărui biografii mai mult sau mai puțin romanțate se îngămădeau în dulapuri. Tata îi oferise solemn bibliotecii prima lui carte, *Regulile de circulație explicate*, lucrare aridă care, în pofida originii locale a autorului, părea că nu are decît un succes relativ pe lângă cititorii care frecventau biblioteca, pentru că aceștia erau mai degrabă cititoare ce aparent devorau cărțile. În fiecare sîmbătă ele înapoiau mai multe volume, ale căror titluri bunicul le nota într-un carnet. „V-a plăcut?“ le întreba el de formă. Și le înmîna fiecareia dintre ele un pachet de patru sau cinci cărți fără să se informeze cîtuși de puțin asupra dorințelor lor. „Le plac romanele sentimentale“, îmi destăinuia el după plecarea lor. Nu știam nimic despre romanele sentimentale, cu atît mai misterioase cu cît se ascundeau sub coperte galbene identice cu cele care înveleau manualele mele școlare. Le deosebea numai o referință cifrată, scrisă pe o etichetă. Îmi închipuiam că în aceste condiții se întîmpla ca fidelelor cititoare să li se strecoare aceeași lucrare deja citită și răsцитă. „Ce contează“, părea să-și spună bunicul meu, ce avea o stimă limitată pentru romanele sentimentale care, în orice caz, semănau toate între ele, distilîndu-și doza homeopatică de sex, dar unul ultrasoft, după cum am aflat eu cu mult mai tîrziu.

Sîmbăta dimineată, cu excepția zilelor cînd era foarte frig, ușile clasei erau larg deschise. Cititori și cititoare intrau și ieșeau în voie. Și cîteva animale. Găinile dădeau o raită cotcodăcind. Cîinii, mai tăcuți, moțăiau lângă sobă, așteptînd amiaza, ora închiderii. Era chiar și un papagal vorbăreț, închis într-o colivie. Inspectorul ministerului culturii mi-a povestit după mai mulți ani că, stînd la taclale cu bunicul meu cu ocazia unei inspecții despre subiecte pasionante ca Napoleon sau Saint-Ex, papagalul i-a înșfăcat și vătămât degetul, deoarece nu aprecia deloc concurența. Lista accidentelor de muncă în sectorul lecturii publice se prelungise neașteptat. O dată pe an bunicul cumpăra noutăți la librăria Pax din Liège, după discuții aprige cu librarul despre modul optim de cheltuire a bugetului de trei mii de franci alocat de comuna din Barchon pentru achizițiile de cărți. Saint-Ex încetase să scrie de multă vreme, pierzîndu-și condeiul în accidentul său de avion. Dar oare cînd se vor isprăvi tratatele despre Napoleon? O adevărată ruină pentru bibliotecă. Mai rămînea bineînțeles o mică sumă pentru romanele sentimentale din colecția Harlequin. Dar pentru celelalte alegerea devenea drastică. Poate un Mauriac și un Malraux în anul acesta? Sau memoriile lui de Gaulle, o cărămidă?

Barchon număra în acea vreme aproximativ cinci sute de suflete și două biblioteci. Prima, comunală, a doua, parohială, ținută de preotul satului, la o distanță de vreo sută de metri de cea dintîi. Eram fără îndoială prea mic ca să înțeleg această dedublare, cu atît mai mult cu cît bunicul, care o comanda pe cea comunală, era el însuși un catolic fervent. Foarte curînd m-a înrolat printre copiii de cor, care participau la interminabila procesiune de Rusalii. I se întîmpla chiar să clocească gînduri antibolșevice: la întîi mai, după cum spunea tata, trăgea obloanele casei numai pentru că nu suporta viziunea anarhică a defilărilor roșii.

Deci, îl întrebam eu pe bunicul cu naivitatea vârstei mele de copil care dădea dovadă de un precoce simț practic, de ce naiba nu fuzionează cele două biblioteci? „Nu va mai fi nevoie de prezența ta, bunicuțule, decît o sîmbătă din două. Iar cealaltă sîmbătă te vei putea odihni.” Întrebare rămasă fără răspuns. Îmi spuneam că poate și preotul dispune la episcopie, pentru nevoile bibliotecii sale, de o sumă anuală de trei mii de franci pe care o risipește pe cărți de rugăciuni, pe enciclici sau pe bule papale. Pe de o parte împărații, pe de alta, papii. La urma urmei, de ce nu? Fiecare cu specialitatea lui și la naiba cu slujbele duble. Toate acestea nu sînt decît presupuneri, pentru că n-am pus niciodată piciorul, nici măcar pe ascuns, în acel loc care era numit biblioteca preotului, la cîțiva pași de cimitir, unde se odihnesc unul lîngă altul tata și bunicul, care se numeau amîndoi Lucien, primul, scriitor în timpul liber, al doilea, bibliotecar la Barchon. Și-acum, cînd îi vizitez, parcă-i aud șușotind povești pe care și copiii noștri le descoperă astăzi în cărți.

Traducere din limba franceză și prezentare de Petruța Spănu